

A SZOMSZÉD FŰJE MINDIG ZÖLDEBB

A megújított brit befektetővédelmi szabályozás

Baki Zsombor

2012 márciusában két bróker cég is csődöt jelentett Nagy-Britanniában. Mindkét esetben hamar kiderült, hogy a két bróker cég (Pritchard Stockbrokers és Worldspreads) összeomlása előtt ügyfelek pénzét használva próbálta saját veszteségeit fedezni.

A két ügy a Lehman Brothers összeomlása után már egyszer – a 2009-ben megújított – angol befektetővédelmi szabályok „éles” vizsgáját jelentette. A tapasztalatok alapján megismert problémákra tekintettel a brit pénzügyi felügyelet, a Financial Services Authority, majd utóda, a Financial Conduct Authority (FCA) az ezzel kapcsolatos szabályozás további reformját hajtotta végre 2014-ben.

A széles körben lefolytatott konzultációt követően 2014-ben és 2015-ben Nagy-Britanniában az ügyfelek pénzének és eszközeinek védelmével összefüggésben új szabályok léptek fokozatosan életbe, ezek a legszigorúbbak közé tartoznak Európában.

Jelen cikk célja, hogy röviden bemutassa az ezzel kapcsolatos angol szabályozást.

JEL-kód: K23

Kulcsszavak: ügyfélpénz, ügyféleszközök, bróker csőd, Financial Conduct Authority (FCA)

1. A SZABÁLYOZÁS CÉLJA ÉS FORRÁSA

Az ügyfelek pénzének és eszközeinek védelmével kapcsolatos szabályozás célja, hogy biztosítsa az ügyfelek befektetéseinek teljes védelmét a pénzügyi vállalkozás csődje esetén, valamint megelőzze, hogy az ügyfelek pénzét és eszközeit az azt kezelő cég jogtalanul saját céljaira használja fel. További fontos cél az ügyfélpénzek visszajuttatási időigényének a csökkentése: a *Lehman Brothers International (Europe)*, valamint az *MF Global* cégek csődje esetében ugyanis a befektetők csak évekig tartó eljárások során jutottak hozzá a pénzükhöz, vagy annak egy részéhez. A gyors eljárás igényét az is indokolja, hogy bonyolultabb, nemzetközi cégstruktúrával rendelkező cégek fizetéseképtelensége esetén többször is előfordult: az eszközöket hatékonyabban zároló bankfelügyelet gyorsabban, illetve nagyobb arányban biztosították a veszteségek megtérülését saját országuk befek-

tetői számára, mint más országok lassabban reagáló felügyeletei. A harmadik cél, hogy egy esetleges csőd esetén megelőzhető legyen a probléma továbbterjedése.

A téma fontosságát jelzi, hogy az FCA kiemelt figyelmet szentel az ezzel kapcsolatos szabályoknak, és nemcsak a cégek rendszeres ellenőrzése során, hanem iparági, ún. tematikus ellenőrzés során is vizsgálta a témát, legutóbb 2013-ban. 2010 óta pedig az FCA (és elődje) külön erre szakosított felügyeleti egységet tart fenn a téma vizsgálatára specializálódott szakemberekkel (*Client Asset Unit*).

A befektetővédelmi szabályok megsértéséért több jelentős bírságot szabott már ki a felügyelet; legutóbb, 2015 áprilisában az Egyesült Királyságban is kiemelt összegnek számító 126 millió fontra büntette az egyik legelismertebb vagyonkezelő (*trustee*) bankot. Az összeg értékelésénél érdekes lehet: a bírság annak ellenére ilyen magas, hogy a gyakorlatban egyetlen ügyfél sem szenvedett kárt; viszont kárt *szenvedhetett volna*, ha a letétkezelő bank az elmúlt időszakban csődbe megy. Ügyféleszközökkel kapcsolatos szabályok megsértéséért az eset súlyosságától függően a veszélyben forgó ügyfélpénz és eszközállomány 0–4%-a közötti összeget szabhat ki a felügyelet. (Az általános szabályok alapján a végső összeg csökkenhet, ha a befektetési szolgáltató együttműködik a felügyelettel.)

Az alapvetően elvekre épülő (*principles based*), hagyományos angol szabályozás elsődleges hivatkozási pontja az FCA Alapelveinek 10. pontja, amely általánosságban előírja az ügyféleszközök megfelelő védelmét.

Az angol szabályozás részletes forrása az FCA Szabálykönyvének (*Handbook*) ún. CASS (Ügyfélpénzek és -eszközök) fejezete, amely kb. 300 oldalon részletezi az ezzel kapcsolatos szabályokat és iránymutatásokat. (Az angol szabályozás sajátossága, hogy a Szabálykönyv egyszerre tartalmaz kötelező szabályokat és nem kötelező iránymutatásokat.) Mindemellett, több jelentős bírósági döntés (különösen a korábban említett Lehman Brothers International (Europe), valamint egy amerikai bróker cég, az MF Global ügyében) ad további támpontokat a részletkérdésekben.

2. A CASS HATÁLYA

A CASS hatálya kiterjed az FCA által ellenőrzött, számszerűen kb. 1500 pénzügyi szolgáltatóra, kivéve a fióktelepként működőket (amelyekre az anyavállalat országában érvényes szabályok vonatkoznak).

A CASS-szabályok kiterjednek gyakorlatilag valamennyi befektetési szolgáltatásra, tehát mind a MIFID által meghatározott, mind az azon kívül eső szolgáltatásokra. A kivételek között érdemes kiemelni a betétgyűjtési tevékenységet, valamint a színesfémértékük miatt tartott értéket.

3. AZ ÜGYFÉLPÉNZZEK VÉDELMEÉRT FELELŐS SZEMÉLY

A Lehman Brothers csődje után bevezetett, egyik lényeges szabály az volt, hogy a pénzügyi vállalkozások kötelesek az ügyfelek eszközeinek védelméért felelős vezetőt kinevezni, aki személyes felelősséggel is tartozik az ügyfelek eszközeinek védelméért és az ezekkel kapcsolatos kontrollok hatékonyságáért. Az angol szabályozásban számos vezetői, jelentős befolyással bíró funkció a bankfelügyelet jóváhagyásához kötött, így például meghatározott felsővezetői szintek, a compliance officer, a pénzmosásért felelős személy, különféle belső kontrollokért felelős személyek, illetve bizonyos értékesítési szerepek.

A legkisebb méretű pénzügyi intézmények esetében nem kötelező különálló személyt megnevezni, de ilyen esetben a társaság egyik igazgatója felel az ezekkel kapcsolatos feladatokért.

A kijelölt személy felelős az FCA-nak elküldött, rendszeres adatközlések tartalmáért, valamint köteles jelenteni minden olyan eseményt, amikor az ügyfélpénzek vagy -eszközök védelme sérült, akár rövid időre is.

4. A CASS RÉSZEI

A CASS-szabályok megkülönböztetnek ügyfélpénzt és ügyféleszközöket. Ezekre jellegükénél fogva eltérő szabályok vonatkoznak, az alapelvek azonban hasonlóak.

A szabályok (mind az eszközök, mind a pénz esetében) alapvetően négy részre oszthatóak:

- Azonosítás és teljesség
- Elkülönítés: az ügyféleszközök elkülönítése
- Egyeztetés (ellenőrzés): belső és külső bizonylatok rendszeres összevetése
- Jogi védelem

4.1. Azonosítás és teljesség

A CASS-szabályok kiterjednek mind a MIFID körébe tartozó, mind az azon kívüli befektetési szolgáltatások széles körére. Amennyiben tehát egy ügyfél valamilyen eszközt tart a pénzügyi szolgáltatónál vagy ezzel összefüggésben pénzt helyezett el (például tervezett befektetés finanszírozására), akkor a befektetési szolgáltató köteles a CASS által előírt védelmet biztosítani az első pillanattól fogva.

A kevés kivétel közé tartozik a biztosításközvetítés körében átvett pénz (ahol a szabályok alkalmazása egyelőre választható, de nem kötelező), valamint a ne

mesfémértéke miatt tartott pénz (ilyen például a dél-afrikai Krugerrand, amely aranytartalmának értéke lényegesen meghaladja a névértékét).

Az FCA vizsgálatai során különös figyelmet szentel annak, hogy az összes ügyfél-pénz és -eszköz teljes körűen biztosítva legyen a CASS-szabályok szerint. Visszatérő hiba és büntetési ok a befektetési szolgáltatók körében, hogy egyes számlák kimaradnak az összesítésből hosszabb-rövidebb időre. A már említett, 126 millió fontos bírság egyik indoka ugyancsak a teljes körűség hiánya volt: bizonyos esetekben az ügyfélpénzek és -eszközök 13 olyan számlán maradtak, ahol a pénzügyi szolgáltató egyidejűleg saját pénzeit és eszközeit is tartotta.

4.2. Elkülönítés

Az angol szabályok egyik legfontosabb jellegzetessége, hogy azok szigorú, fizikai elkülönítést írnak elő az ügyféltől kapott pénzállományra és eszközökre is.

Az ügyfélpénz kapcsán az általános elvárás lényege, hogy az ügyfél egy olyan elkülönített számlára utalja a pénzt, amelyen kizárólag az ügyfelek pénze található, tehát az nem „keveredik” egy pillanatra sem a cég saját pénzeszközeivel. Az ezzel kapcsolatos részletszabályok előírják, hogy a pénzügyi vállalkozás köteles a megfelelő korrekciók elvégzésére, például az adott bankszámlaszámot terhelő díjak rendezésére. Az ügyfélszámlákon keletkezett kamatbevételeiről köteles általános üzleti feltételeiben rendelkezni, és a kapott kamatot az ügyfeleknek visszajuttatni.

A szabályozás elvileg megengedi, hogy az ügyfél a cég saját pénzeszközei számára is használt bankszámlaszámra fizessen be pénzt, de ez esetben sokkal szigorúbb feltételeknek kell megfelelni, és a kontrollok hatékonyságát a társaság által megbízott könyvvizsgálónak is igazolnia kell. (Az európai EMIR-szabályozással összhangban, az elszámolóházakra speciális szabályok vonatkoznak.)

Az ügyfelek pénzét kizárólag a jegybanknál vagy kereskedelmi banknál vezetett számlán, illetve rövid lejáratú kötvényeket kezelő (*money market*) alapnál lehet elhelyezni. Részletes szabályok rendelkeznek az utóbbi kettő kiválasztásáról; e folyamat során megfelelő gondossággal köteles a szolgáltató eljárni, a kiválasztás menetét és a rendszeres felülvizsgálatot megfelelően dokumentálnia kell. Fontos szabály, hogy azonos csoporthoz tartozó banknál az egyes ügyfelek eszközeinek legfeljebb 20%-át lehet tartani, ebben az arányban korlátozva az egyes ügyfelek kitétségét a bankcsoport csődje esetén.

Az ügyféleszközökre vonatkozó, legfontosabb szabály, hogy az eszközöket az ügyfél nevére kell regisztrálni a letétkezelőnél, amennyiben ez lehetséges, és nem jár indokolatlan költségekkel.

A Lehman Brothers felszámolása során szerzett tapasztalatok nyomán került be az a tilalom a CASS-ba, amely szerint tilos olyan letétkezelői szerződés megkötése,

ahol a letétkezelőnek általános joga lenne az ügyfélpénzeszközök visszatartására, amennyiben a pénzügyi vállalkozással vagy annak cégcsoportjával szemben a letétkezelőnek más követelése lenne.

A szabályozás megengedi, hogy több ügyfél pénzét, illetve eszközét ugyanazon a számlán is lehessen tartani (*omnibus accounts*), azonban minden ügyfél esetében folyamatosan biztosítani kell a saját eszközeinek a sértetlenségét. Azaz a befektetési szolgáltató például nem használhatja fel egy ügyfél részvényeit egy másik ügyfél tranzakciója során akkor sem, ha az utóbbi ügyfél már megvásárolta a részvényeket, és azok jóváírása folyamatban van.

4.3. Egyeztetési követelmények

A fizikai szétválasztás mellett a pénzügyi vállalkozások kötelesek rendszeresen ellenőrizni nyilvántartásaikat, és összevetni azokat a belső és külső adatokkal.

A nyilvántartások belső egyeztetését az FCA iránymutatása szerint naponta kell elvégezni. Az alkalmazott módszertant pedig független könyvvizsgálónak kell ellenőriznie, akinek az FCA-nak is meg kell küldenie a jelentését. Amennyiben hiány mutatkozik, a pénzügyi vállalkozás köteles a nap végén a hiányt saját forrásaiból kiegyenlíteni, és a hiány okát kivizsgálni.

Mindezek mellett a belső bizonylatokat rendszeresen, legalább havonta kell összevetni a külső bizonylatokkal, így elsősorban banki számlakivonatokkal. Hiány esetén itt is hasonlóképpen kell eljárni, és a hiányról az FCA-t is tájékoztatni kell.

Az ügyféleszközökkel kapcsolatban a pénzügyi vállalkozásoknak rendszeres jelentéstételi kötelezettsége van. A nagyobb (1, illetve 10 millió fontot meghaladó összegű) ügyféleszközöket kezelő vállalkozásoknak havonta, a kisebbeknek félévente kell egy részletes jelentést benyújtania az FCA-nak (*Client Money and Asset Return – CMAR*).

4.4. Jogi védelem

A pénzügyi vállalkozás az ügyfélpénzek védelmére köteles az angol jog által meghatározott vagyonkezelői szerződést kötni (a common law által ismert „trust” intézménye, amelynek nincs igazi, a kontinentális Európa jogrendszerében bevett megfelelője¹). Az ezzel kapcsolatos dokumentációra nagyon részletes szabályok vonatkoznak.

1 A trust intézményéről l. bővebben CSIZMAZIA NORBERT – SÁNDOR ISTVÁN (2002): A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés modelljei és a Ptk. reformja (PJK, 2002/4., pp. 10–29.)

Ezekhez a szabályokhoz kapcsolódik, hogy a letétkezelőnek egy előre meghatározott tartalmú nyilatkozatot (*acknowledgement letter*) kell aláírnia. Ebben tudomásul veszi, hogy a nála levő eszközöket letétkezelőként tartja, az ilyen számlákon levő eszközöket és pénzeket nem lehet más eszközökkel együtt tartani, ilyen eszközökkel szemben nem lehet a befektetési szolgáltatóval szemben fennálló, más követelést érvényesíteni, valamint a számla neve egyértelműen utal az ügyfélszámla jellegére (pl. tartalmazza az „ügyfél” szót). A nyilatkozatot az előtt kell beszerezni, mielőtt az ügyfélpénzt vagy -eszközöket az adott pénzügyi intézménynél vezetett számlán elhelyeznék (a korábbi szabályozásban megengedett, 20 napos haladékot eltörölték 2015-ben).

A nyilatkozatokat évente felül kell vizsgálni, és a számlák bezárását követően öt évig megőrizni.

5. „VÉGRENDELET” FIZETÉSKÉPTELENSÉG ESETÉRE

Befektetési szolgáltatók kötelesek egy „végrendeletet” előkészíteni (CASS *Resolution Pack*) arra az esetre, ha fizetéseképtelenségük miatt a kirendelt felszámolók elkezdenék az ügyfelek pénzeinek és -eszközeinek a visszajuttatását. A CASS-szabályok előírják, hogy a pénzügyi szolgáltatóknak részletes dokumentációt kell készíteniük és rendszeresen felül kell vizsgálniuk abból a célból, hogy a fizetéseképtelenség esetén kirendelt felügyeleti biztos a dokumentáció alapján gyorsan és hatékonyan tudjon eljárni.

A dokumentáció tartalmát a szabályok részletesen meghatározzák. A legfontosabbakat kiemelve: a dokumentációnak tartalmaznia kell az ügyfélpénzek kezelésében közreműködő, egyéb intézmények nevét, számlaszámait, a velük kötött szerződéseket és az ügyfélpénzek védelmével kapcsolatos belső szabályzatokat.

Összefoglalva: az angol szabályozás több lépcsőben, különböző esetek tanulságait felhasználva vált az egyik legszigorúbbá Európában. A szabályok betartásának nehézségét a szigorú adminisztratív szabályok mellett az jelenti, hogy a befektetési szolgáltatók sokrétű működése során számos informatikai rendszerben kell hiba nélkül biztosítani az ügyfélpénzek és -eszközök teljes és folyamatos elkülönítését. Az ördög pedig ezúttal is a részletekben rejlik, és ezen részletek gyakran igen sokba kerülnek...

Az angol szabályok, a repülésbiztonsághoz hasonlóan, a különböző esetek tanulságai nyomán érték el a jelenlegi, 2015 júliusában hatályba lépett formájukat. A brit tanulságok, valamint az új szabályozás egyes elemei más európai országok számára is megfontolandóak lehetnek.

IRODALOMJEGYZÉK

FCA Handbook, Principles, <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/PRIN/2/1.html>

FCA Handbook, CASS Section, <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/CASS/>

FCA Final Notice, The Bank of New York Mellon London Branch and The Bank of New York Mellon International Limited; <http://www.fca.org.uk/static/documents/final-notice/bank-of-new-york-mellon-london-international.pdf>.

FCA Consultation Paper CP13/5 Review of the client assets regime for investment business; <https://www.fca.org.uk/your-fca/documents/consultation-papers/cp13-5>.